कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत

एम.एड. चौथो सत्र नेपा.शि. ५४४ को पाठ्यांशको

प्रयोजनको लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

अच्युतराज बर्तौला

परीक्षा क्रमाङ्क : ७५२४३०२५

त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९-२-१००९-२१-२०१४

नेपाली शिक्षा विभाग

हेटौँडा क्याम्पस, हेटौँडा

मकवानपुर

२०८०

प्रतिबद्धतापत्र

प्रस्तुत शोधपत्र तयारीको क्रममा सङ्कलन गरिएका सामग्रीहरु कहीँ कतैबाट साभार गरिएका छैनन् । प्रकाशनार्थ प्रयोग गरिएको पनि छैन तसर्थ यो अध्ययन मौलिक भएको र यस शीर्षकमा हालसम्म कुनै पनि शोधकार्य सम्पन्न नभएको व्यहोरा व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०८०/१०/१०

....

अच्युतराज बर्तौला

शोधार्थी

कृतज्ञता ज्ञापन

'कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधकार्य त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको (नेपा. शि. ५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र उप-प्राध्यापक मनोज पोखरेलको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । प्रस्तुत शोधकार्यमा सल्लाह र सुझावका साथै निर्देशन दिनुहुने आदरणीय गुरू क्याम्पस प्रमुख देवीराम लामाप्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आइपरेका कठिनाइलाई सहज बनाई यो शोधपत्र तयार पार्नमा कुशल निर्देशन गर्नुहुने शोध निर्देशक उप-प्राध्यापक मनोज पोखरेलप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । अनुसन्धान व्यवस्थापन एकाइ हेटौँडा क्याम्पस प्रमुख उपप्राध्यापक श्री रामु कँडेल लगायत हेटौँडा क्याम्पसका सम्पूर्ण गुरूहरूप्रति विशेष आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्यको लागि आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा अमूल्य सहयोग गर्नुहुने मकवानपुर जिल्लाका प्रतिनिधि आठ ओटै माध्यमिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक शिक्षिकाहरू र विद्यार्थीहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो हरेक क्षेत्रमा अविच्छिन्न सफलताको आशीर्वाद दिँदै उच्च शिक्षाको विशिष्ट स्तरमा पुग्न सहयोग पुऱ्याउने मेरा स-परिवारप्रति सदा ऋणी छु । शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा देखिएका समस्याहरूलाई सरल र सहज निराकरण गर्न सहजता प्रदान गर्नुहुने सबैप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु । यो शोध पत्र तयार गर्ने क्रममा विशेष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनुहुने कम्प्युटर सेटिङमा सहयोग गर्नुहुने मातृभूमि प्रिन्टिङ सर्भिसप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन

चाहन्छु ।

अन्त्यमा मकवानपुर जिल्लाका 'कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा पुस्तकालय, नेपाली विभाग, अनुसन्धान समिति समक्ष पेस गर्दछु ।

अच्युतराज बर्तौला
शोधार्थी

शोधसार

'कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको अध्ययन' शीर्षकसँग सम्बन्धित रहेर कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमता कस्तो छ ? सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूमा चिठी लेखन क्षमताको स्थिति कस्तो छ ? भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी तथा विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमता कस्तो छ ? लिङ्गका आधारमा चिठी लेखन क्षमताको तुलनात्मक स्थिति कस्तो छ ? जस्ता समस्याहरूमा आधारित रहेर कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको चिठीलेखन क्षमताको तुलना गर्नु, भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलना गर्नु, लिङ्गका आधारमा विद्यार्थीहरूको चिठीलेखन क्षमताको तुलना गर्नु लगायतका उद्देश्यहरू राखी सोही उद्देश्यमा अन्तर्नीहित भई शोधकार्य सम्पन्न गरियो । प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तहको नेपाली शिक्षा ५४४ को आवश्यकता पूर्तिका लागि तयार पारिएको हो । अध्ययन विधिका रूपमा असम्भाव्य नमुना छनोट विधिको अवलम्वन गर्दै नमुनाका रूपमा मकवानपुर जिल्लाका आठ ओटा विद्यालयबाट १०/१० जनाका दरले ८० जना कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई छनोट गरिएको छ । साधनको निर्माणका लागि निर्देशित चिठी लेखनसम्बन्धी प्रश्नपत्र तयार पारिएको छ । विद्यार्थीहरूले लेखेका उत्तरपुस्तिकाहरूलाई विषयवस्तुको पुस्ट्याइ, भाषाशैली, मौलिकता र भाषिक शुद्धताका आधारमा परीक्षण गरिएको छ । व्याख्या तथा विश्लेषणमा समग्र विद्यार्थीका आधारमा भाषिक पृष्ठभूमि र लिङ्गका आधारमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको चिठी लेखन क्षमताको स्थिति, तालिका, t-परीक्षण, भिन्नताको गुणाङ्क प्रतिशत आदिको तुलनात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनलाई शोध परिचय, पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा, शोधविधि तथा प्रक्रिया, व्याख्या तथा विश्लेषण अन्तर्गत समस्त विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको स्थिति, भाषिक पृष्ठभूमि, सामुदायिक र संस्थागत छात्र र छात्रा, गाउँ नगरमा अध्ययनरत विद्यार्थीको चिठीलेखन क्षमताको स्थिति, तुलनात्मक अध्ययन, निष्कर्ष तथा सुझावहरू गरी जम्मा पाँच अध्यायमा विभाजन गरिएको छ ।

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

प्रतिबद्धतापत्र

सिफारिसपत्र

स्वीकृतीपत्र

कृतज्ञताज्ञापन

शोधसार

विषयसूची

तालिका सूची

चित्र सूची

अध्याय : एक

शोध परिचय **१-७**

पृष्ठभूमि १

समस्याको कथन २

अध्ययनका उद्देश्यहरू ३

अध्ययनको औचित्य ४

अध्ययनको सीमाङ्कन ४

अध्ययनको रूपरेखा ५

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा **८-२४**

पुस्तक पुनरावलोकन ८

शोध पुनरावलोकन १०

सैद्धान्तिक अवधारणा १७

लेखाइ सिप र चिठी लेखन १९

लेखाइ सिपको आवश्यकता र महत्त्व १९

लेखाइ सिपको विकासमा चिठी लेखनको स्थान २०

विद्यालय तहमा चिठी शिक्षणको प्रयोजन २०

विद्यालय तहका वर्तमान पाठ्यक्रमहरूमा चिठीको स्थान र शिक्षण प्रकृया २२

अध्याय : तीन

शोध विधि तथा प्रक्रिया **२५-२६**

जनसङ्ख्या र नमुना छनोट २५

प्रतिनिधि नमुना छनोट २५

सामग्री निर्माण तथा सङ्कलन २५

प्राथमिक स्रोत २६

द्वितीयक स्रोत २६

तथ्याङ्कको तालिकीकरण, व्याख्या र विश्लेषण २६

अध्याय : चार

तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण **२७-४८**

प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण २७

सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण २९

संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३०

भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३१

भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३३

लिङ्गका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३४

लिङ्गका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३६

हेटौँडा उपमहानगरपालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३७

मनहरी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण ३९

तुलनात्मक अध्ययन ४०

परिचय ४०

सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठीलेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४१

भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४३
लिङ्गका आधारमा छात्र तथा छात्राहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४५
हेटौँडा उपमहानगरपालिका र मनहरी गाउँपालिका भित्रका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४७

अध्याय : पाँच

निष्कर्ष र सुझावहरू ४९-५५

सुझावहरू ५२
उपयोगिता ५३
नीतिगत उपयोगिता ५४
प्रयोगगत उपयोगिता ५५

सन्दर्भकृति सूची
परिशिष्टहरू

तालिका सूची

तालिका सङ्ख्या	तालिका शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	२७
२	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	२९
३	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३०
४	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३१
५	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३३
६	लिङ्गका आधारमा छात्रा विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३४
७	लिङ्गका आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३६
८	हेटौंडा उपमहानगरपालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३७
९	मनहरी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३९
१०	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठीलेखन क्षमताको तुलना	४१
१०	सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको t- परीक्षण गणना तालिका	४२
१०	सामुदायिक विद्यालय र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको भिन्नताको गुणाङ्कको मान तालिका	४२
११	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी र नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलना	४३
११	भाषाको आधारमा मातृभाषी र विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको t- परिक्षण गणना तालिका	४४

११	मातृभाषी र विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको भिन्नताको गुणाङ्कको मान तालिका	४४
१२	लिङ्गका आधारमाा छात्र तथा छात्राहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलना	४५
१२	लिङ्गको आधारमा छात्र र छात्रा विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको t-परिक्षण गणना तालिका	४५
१२	मातृभाषी र विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको भिन्नताको गुणाङ्कको मान तालिका	४६
१३	हेटौँडा उपमहानगरपालिका र मनहरी गाउँपालिका भित्रका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको तुलना	४७

स्तम्भ सूची

स्तम्भ चित्र सङ्ख्या	शीर्षक	पृष्ठ सङ्ख्या
१	प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	२८
२	सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	२९
३	संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३१
४	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३२
५	भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा नेपाली विमातृभाषी विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३४
६	छात्रा विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३५
७	लिङ्गको आधारमा छात्र विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	३७
८	हेटौँडा उपमहानगरपालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठीलेखन क्षमताको विवरण	३८
९	मनहरी गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको चिठी लेखन क्षमताको विवरण	४०